HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

BOG‘DORCHILIK VA XIZMAT KO‘RSATISH SOHALARI INTEGRATSIYALASHUVIDA AHOLI BANDLIGINI TA’MINLASH MASALALARI

Xolliyev Sh.B.
Qarshi davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrasi katta o‘qituvchisi, PhD
ORCID: 0009-0001-1892-5445
e-mail: sheralikholliyev96@gmail.com
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.24215099

Annotatsiya. Maqolada bog‘dorchilikni saqlash, qadoqlash, qayta ishlash, logistika va agroturizm xizmatlari bilan integratsiyalash qishloq aholisi bandligini ta’minlashning samarali yo‘li sifatida tadqiq etilgan. Tadqiqot maqsadi integratsiyaning bandlikka ta’sir mexanizmini aniqlash va uning ish o‘rinlari yaratish salohiyatini miqdoriy baholashdan iborat. Rasmiy statistika, Mehnat vazirligi ma’lumotlari va Jahon banki loyihasi natijalari asosida mehnat bozori tuzilmasi tahlil qilindi, normativ-texnologik koeffitsiyentlar yordamida 100 gektar intensiv bog‘ hisobiga yaratiladigan ish o‘rinlari soni hisoblab chiqildi. Natijalar band aholining qariyb 39 foizi norasmiy sektorda ekanini, integratsiyalashgan modelda esa to‘liq stavkaga keltirilgan ish o‘rinlari soni an’anaviy bog‘dorchilikka nisbatan 5,3 barobar ko‘p bo‘lishini ko‘rsatdi. Bandlikning to‘g‘ridan-to‘g‘ri, bilvosita va induksiyalangan samaralarini birlashtiruvchi model taklif qilindi. Natijalar hududiy bandlik dasturlari va klasterlarni qo‘llab-quvvatlash siyosatini takomillashtirishda qo‘llanilishi mumkin. Shuningdek, ular mavsumiy ishchilarni yil davomidagi bandlikka o‘tkazish yo‘llarini asoslashda foydali bo‘ladi.
Kalit so‘zlar: aholi bandligi, bog‘dorchilik, xizmat ko‘rsatish, integratsiya, norasmiy bandlik, mavsumiy ish, ish o‘rinlari, multiplikator samarasi, qishloq hududlari.

Аннотация. В статье исследуется интеграция садоводства с услугами хранения, упаковки, переработки, логистики и агротуризма как эффективный путь обеспечения занятости сельского населения. Цель исследования состоит в выявлении механизма влияния интеграции на занятость и количественной оценке её потенциала создания рабочих мест. На основе официальной статистики, данных Министерства занятости и результатов проекта Всемирного банка проанализирована структура рынка труда, а с помощью нормативно-технологических коэффициентов рассчитано число рабочих мест на 100 гектаров интенсивного сада. Результаты показали, что почти 39 процентов занятого населения работает в неформальном секторе, а в интегрированной модели число рабочих мест в эквиваленте полной занятости в 5,3 раза больше, чем в традиционном садоводстве. Предложена модель, объединяющая прямой, косвенный и индуцированный эффекты занятости. Результаты могут быть использованы при совершенствовании региональных программ занятости и политики поддержки кластеров.
Ключевые слова: занятость населения, садоводство, сфера услуг, интеграция, неформальная занятость, сезонная работа, рабочие места, мультипликативный эффект, сельские территории.

Abstract. The article examines the integration of horticulture with storage, packing, processing, logistics and agritourism services as an effective way of securing rural employment. The study aims to identify how integration affects employment and to quantify its job creation potential. The structure of

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

the labour market was analysed using official statistics, data of the Ministry of Employment and results of a World Bank project, and the number of jobs generated per 100 hectares of intensive orchards was estimated with normative technological coefficients. The results show that almost 39 percent of employed people work in the informal sector, while the integrated model generates 5.3 times more full-time equivalent jobs than traditional horticulture. A model combining direct, indirect and induced employment effects is proposed. The findings can be applied to improve regional employment programmes and cluster support policy.

Keywords: employment, horticulture, services, integration, informal employment, seasonal work, job creation, multiplier effect, rural areas.

Kirish

O‘zbekistonda aholi bandligi masalasi demografik omil bilan chambarchas bog‘liq. Har yili mehnat bozoriga yuz minglab yoshlar kirib keladi, ularning katta qismi qishloq joylarida yashaydi. Shu bois “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da yangi ish o‘rinlari yaratish va qishloq xo‘jaligini diversifikatsiya qilish bir-birini to‘ldiruvchi vazifalar sifatida qo‘yilgan [1], qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasida esa qishloq hududlarini rivojlantirish va qo‘shilgan qiymat zanjirini shakllantirish alohida yo‘nalish qilib belgilangan [2]. 2020-yilda qabul qilingan “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi qonun davlatning bandlik sohasidagi kafolatlarini, kasbga o‘qitish va ishsizlarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yangicha belgilab berdi [3].

Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yil o‘rtasida mamlakat aholisi 37,2 mln kishini tashkil etgan, shundan 15,1 mln kishi iqtisodiy faol bo‘lib, ularning 14,2 mln nafari mehnat bilan band [4]. Qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligi hamon eng ko‘p kishini ish bilan ta’minlaydigan tarmoq bo‘lib qolmoqda: unda 3 132,6 ming kishi band [5]. Biroq bu tarmoqning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2024-yilda 21,2 foizdan 19,2 foizga tushgan, xizmatlar ulushi esa 47,4 foizga ko‘tarilgan [6]. Boshqacha aytganda, qo‘shilgan qiymat xizmatlar tomonga siljiyapti, bandlik esa hali qishloq xo‘jaligida qolmoqda.

Bu ziddiyatni yechish yo‘llaridan biri bog‘dorchilikni xizmat ko‘rsatish sohalari bilan integratsiyalashdir. Nazariy jihatdan bu g‘oya U. Lyuisning ikki sektorli modeliga borib taqaladi: past unumli agrar sektordan yuqori unumli sektorga ishchi kuchi oqimi umumiy o‘sishning manbai bo‘ladi [7]. Keyingi tadqiqotlar qishloqning o‘zida noagrar faoliyat rivojlanishi mumkinligini ko‘rsatdi. P. Lanjou va J. Lanjou qishloqdagi noagrar sektorni rivojlanayotgan mamlakatlarda bandlikning mustaqil manbai sifatida tahlil qilgan [8], K. Barrett va hammualliflari esa daromadlarni diversifikatsiya qilish xo‘jaliklarning risklarga chidamliligini oshirishini isbotlagan [9]. S. Xaggblade, P. Xazell va T. Reardon fikricha, qishloqdagi noagrar o‘sish kambag‘allikni qisqartirishi uchun daromadi o‘sib boruvchi ish o‘rinlari kerak [10].

O‘zbekiston amaliyotida Jahon banki ko‘magidagi bog‘dorchilikni rivojlantirish loyihasi 34,5 mingdan ortiq doimiy va 22 mingga yaqin mavsumiy ish o‘rni yaratgan [11]. Ammo integratsiyaning bandlikka ta’siri tizimli baholanmagan, mavsumiylik va norasmiylik muammolari esa alohida e’tiborni talab qiladi. Ilmiy bo‘shliq shundaki, mahalliy tadqiqotlarda bandlik ko‘pincha ekin maydoni yoki xo‘jaliklar soni bilan bog‘lab o‘rganiladi, xizmat bo‘g‘inlari yaratadigan ish o‘rinlari esa hisobdan chetda qoladi. Tadqiqot maqsadi ana shu ta’sir mexanizmini aniqlash va uni miqdoriy baholashdan iborat. Vazifalar sifatida mehnat bozori tuzilmasini tahlil qilish, integratsiyalashgan modelda ish

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

o‘rinlari yaratish salohiyatini hisoblash va bandlikni ta’minlash bo‘yicha takliflar ishlab chiqish belgilandi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda ikki bosqichli yondashuv qo‘llandi. Birinchi bosqichda mehnat bozorining tuzilmasi o‘rganildi. Buning uchun O‘zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligining 2024-yil 1-iyul holatiga ma’lumotlari, Milliy statistika qo‘mitasining band aholi tarkibi va yalpi ichki mahsulot tuzilmasi bo‘yicha e’lonlari hamda Jahon bankining 2020-yildagi agro-oziq-ovqat bandligi diagnostikasi tahlil qilindi. Tarkibiy va qiyosiy tahlil usullari yordamida rasmiy, norasmiy va xorijdagi bandlik ulushlari aniqlandi. Ikkinchi bosqichda integratsiyaning ish o‘rinlari yaratish salohiyati hisoblandi. Hisob-kitob uchun shartli ob’ekt sifatida 100 gektar intensiv bog‘ olindi. Har bir faoliyat turi bo‘yicha doimiy va mavsumiy ish o‘rinlari soni amaldagi loyihalar, xalqaro moliya institutlari hisobotlari va Qashqadaryo viloyatidagi klasterlar mutaxassislari bilan suhbatlar asosida normativ-texnologik koeffitsiyent ko‘rinishida belgilandi. Turli xil bandlikni taqqoslash uchun mavsumiy ish o‘rni yiliga o‘rtacha 4,8 oy ishlashni hisobga olib, 0,4 koeffitsiyent bilan to‘liq stavka ekvivalentiga keltirildi. Shundan so‘ng an’anaviy va integratsiyalashgan modellar o‘zaro solishtirildi. Bandlikning bilvosita va induksiyalangan samaralarini ko‘rsatish uchun mantiqiy modellashtirish usuli qo‘llandi. Koeffitsiyentlarning ishonchliligini tekshirish maqsadida ular Jahon banki loyihasi bo‘yicha e’lon qilingan ko‘rsatkichlar bilan solishtirildi: loyihada yaratilgan doimiy va mavsumiy ish o‘rinlari nisbati bizning integratsiyalashgan model uchun hisoblangan nisbatga yaqin chiqdi. Hisob-kitoblar Microsoft Excel dasturida bajarildi, natijalar jadval va diagramma ko‘rinishida umumlashtirildi.

Natijalar

Integratsiyaning bandlikka ta’sirini baholashdan oldin mehnat bozorining bugungi holatiga nazar tashlaymiz. 1-jadvalda 2024-yil o‘rtasidagi asosiy ko‘rsatkichlar keltirilgan.

1-jadval

O‘zbekiston mehnat bozorining asosiy ko‘rsatkichlari (2024-yil 1-iyul holatiga)

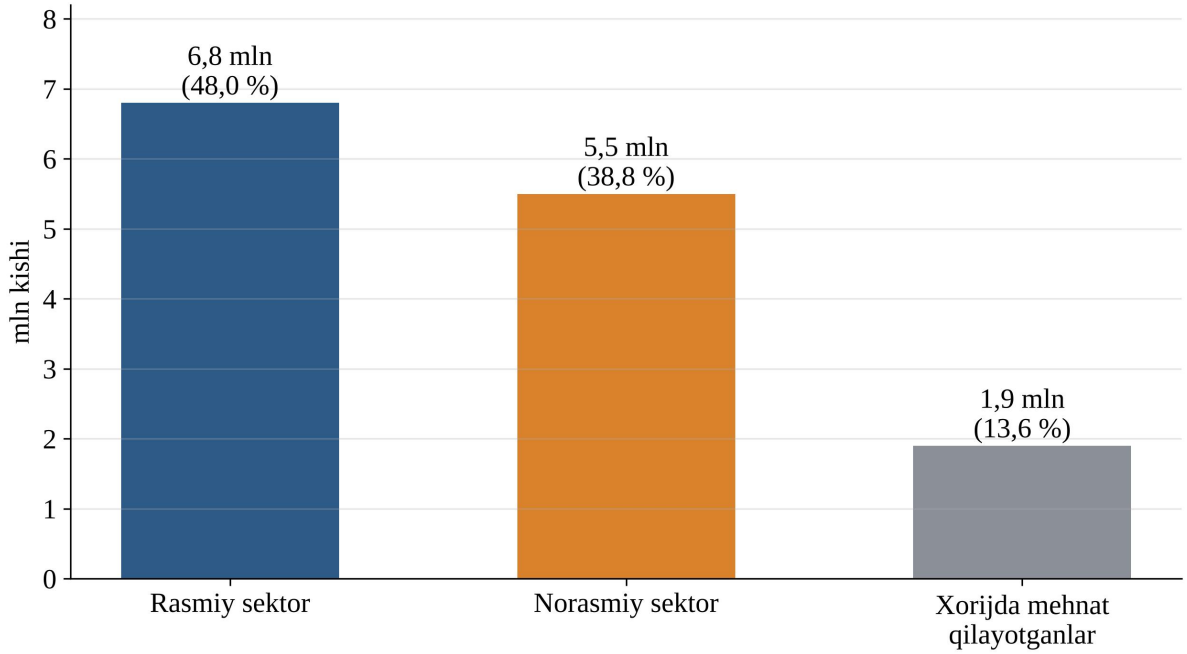
Ko‘rsatkich	Soni, ming kishi	Ulushi, %
Doimiy aholi soni	37 200	–
Iqtisodiy faol aholi	15 089	41,0 (aholiga nisbatan)
Iqtisodiyotda band aholi, jami	14 213	100,0
shu jumladan: rasmiy sektorda	6 800	48,0
norasmiy sektorda	5 500	38,8
xorijda mehnat qilayotganlar	1 900	13,6

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi ma’lumotlari [4].

1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, band aholining faqat 48 foizi rasmiy sektorda ishlaydi. Qolgan qismi norasmiy sektorda (38,8 foiz) yoki xorijda (13,6 foiz) mehnat qilmoqda. Norasmiy bandlikning katta ulushi qishloq hududlariga, xususan, dehqon va tomorqa xo‘jaliklariga to‘g‘ri keladi. Mamlakatda 5,5 mln ga yaqin dehqon va tomorqa xo‘jaligi meva-sabzavot mahsulotlarining 54,9 foizini yetishtirmoqda [12]. Bu xo‘jaliklarda mehnat qiluvchilar odatda ijtimoiy kafolatlardan, pensiya stajidan va barqaror daromaddan mahrum. Xorijdagi 1,9 mln mehnat migranti esa qishloqdagi ish o‘rinlari yetishmasligining bilvosita ko‘rsatkichi hisoblanadi. Bu nisbatlar 1-rasmda yaqqol ko‘rinadi.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Shuni ham ta’kidlash joizki, bu ko‘rsatkichlar mamlakat bo‘yicha o‘rtacha bo‘lib, qishloq tumanlarida norasmiy bandlik ulushi bundan ancha yuqori bo‘lishi ehtimoli katta.

1-rasm. Band aholining sektorlar bo‘yicha taqsimoti (2024-yil 1-iyul), mln kishi

Diagramma shuni ko‘rsatadiki, norasmiy va xorijdagi bandlik birgalikda rasmiy bandlikdan ham ko‘p (7,4 mln va 6,8 mln kishi). Fikrimizcha, bog‘dorchilikni xizmat ko‘rsatish bilan integratsiyalash aynan shu ikki guruhni rasmiy, barqaror ish o‘rinlariga jalb qilish imkonini beradi. Sababi oddiy: sovutish ombori, qadoqlash sexi yoki logistika kompaniyasi yuridik shaxs sifatida ishlaydi va xodimni mehnat shartnomasi asosida qabul qiladi. Rasmiy mehnat shartnomasi esa xodimga ijtimoiy sug‘urta, pensiya staji va kasaba uyushmasi himoyasini beradi, davlatga esa qo‘shimcha soliq tushumini ta’minlaydi. Dehqon xo‘jaligida mavsumiy ishlagan ayol bilan qadoqlash sexida yil davomida ishlaydigan ayolning ijtimoiy holatini solishtirsak, farq yaqqol ko‘rinadi.

Integratsiyalashgan modelning ish o‘rinlari yaratish salohiyati 2-jadvalda hisoblangan. Jadvaldagi har bir qator alohida loyiha emas, balki bitta 100 gektarlik bog‘ga xizmat ko‘rsatadigan bo‘g‘inning ulushidir.

2-jadval

100 gektar bog‘ hisobiga yaratiladigan ish o‘rinlari salohiyati (yillik)

Faoliyat turi	**Doimiy ish o‘rinlari**	**Mavsumiy ish o‘rinlari**	**To‘liq stavka ekvivalenti**
An’anaviy bog‘ (taqqoslash bazasi)	8	40	24,0
Intensiv bog‘	15	70	43,0
Sovutish va saqlash xizmati	12	18	19,2
Saralash, qadoqlash, markirovka	10	35	24,0

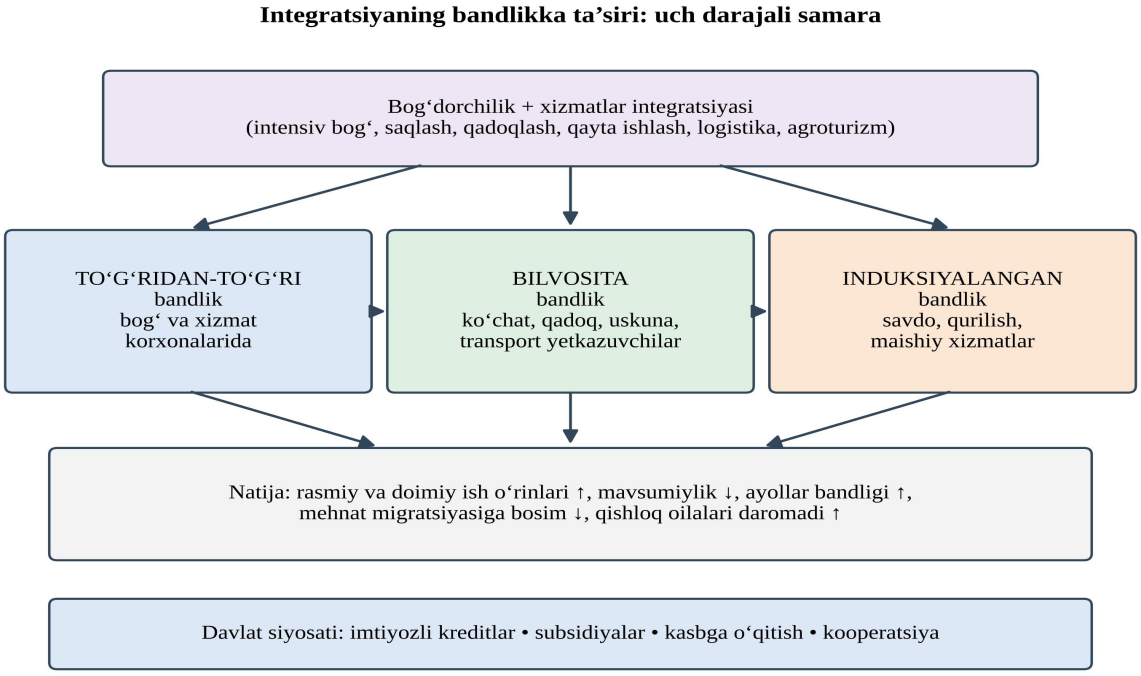
HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Faoliyat turi	Doimiy ish o‘rinlari	Mavsumiy ish o‘rinlari	To‘liq stavka ekvivalenti
Qayta ishlash (quritish, sharbat)	14	20	22,0
Logistika va savdo xizmatlari	7	4	8,6
Agroturizm xizmatlari	5	12	9,8
Integratsiyalashgan model, jami	63	159	126,6

Manba: amaldagi loyihalar, xalqaro moliya institutlari hisobotlari va klaster mutaxassislari bilan suhbatlar asosida muallif hisob-kitobi. To‘liq stavka ekvivalenti = doimiy + 0,4 × mavsumiy.

2-jadval ma’lumotlariga ko‘ra, 100 gektar an’anaviy bog‘ yiliga 24 ta to‘liq stavkali ish o‘rniga teng bandlikni ta’minlaydi va uning katta qismi mavsumiy. Xuddi shu maydonda intensiv bog‘ barpo etilsa, bu ko‘rsatkich 43 taga yetadi. Ammo asosiy o‘sish xizmat bo‘g‘inlari hisobiga kuzatiladi: sovutish va saqlash, saralash-qadoqlash, qayta ishlash, logistika va agroturizm birgalikda yana 83,6 ta to‘liq stavkali ish o‘rni beradi. Natijada integratsiyalashgan model 126,6 ta ish o‘rniga teng bandlikni yaratadi, bu an’anaviy bog‘dorchilikka nisbatan 5,3 barobar ko‘p. Muhimi, doimiy ish o‘rinlari soni 8 tadan 63 taga oshadi, ya’ni bandlik sifati ham yaxshilanadi. Saqlash va qayta ishlash bo‘g‘inlari kuz-qish oylarida ishlaydi, bu esa bog‘dagi yozgi mavsumiy ishni yil davomidagi bandlik bilan to‘ldiradi. Jahon banki loyihasida yaratilgan doimiy ish o‘rinlarining qariyb 40 foizi ayollarga to‘g‘ri kelgani [11] ham xizmat bo‘g‘inlarining ijtimoiy salohiyatini tasdiqlaydi, chunki saralash va qadoqlashda ayollar mehnatidan keng foydalaniladi.

Bandlikning bu samaralari bir-biri bilan qanday bog‘langanini 2-rasmdagi model ko‘rsatadi.

2-rasm. Bog‘dorchilik va xizmat ko‘rsatish integratsiyasining bandlikka ta’sir modeli (muallif ishlanmasi)

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Modelda bandlik uch darajada shakllanadi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri bandlik bog‘ va unga birikkan xizmat korxonalarida yuzaga keladi. Bilvosita bandlik ko‘chat, idish-qadoq, sovutish uskunalari va transport xizmatlarini yetkazib beruvchilarda paydo bo‘ladi. Induksiyalangan bandlik esa daromadi oshgan oilalarning savdo, qurilish va maishiy xizmatlarga qo‘shimcha talabidan kelib chiqadi. Davlat siyosati – imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va kasbga o‘qitish – har uch darajaga ta’sir qiluvchi omil sifatida ko‘rsatilgan. Xalqaro tajribada qishloqdagi noagrar faoliyatning har bir dollar agrar daromadga nisbatan qo‘shimcha daromad keltirishi turli mintaqalarda turlicha baholanadi [10], shuning uchun biz bilvosita va induksiyalangan samarani bu bosqichda raqam bilan emas, sifat jihatdan ko‘rsatish bilan cheklandik. Shunga qaramay, mantiq aniq: bog‘ yonida ochilgan har bir sovutish ombori atrofida transport, ta’mirlash, ovqatlanish va savdo xizmatlariga talab paydo bo‘ladi. Model, shuningdek, bandlik siyosatining manzilini ham ko‘rsatadi: davlat ko‘magi faqat bog‘ barpo etishga emas, balki xizmat bo‘g‘inlariga ham yo‘naltirilsa, multiplikator samarasi kuchliroq bo‘ladi.

Muhokama

Olingan natijalar xalqaro tadqiqotlar bilan umuman mos keladi. S. Xaggblade va hammualliflari rivojlanayotgan mamlakatlarda qishloq aholisi daromadining 35–50 foizi noagrar faoliyatdan kelishini va bunda savdo, transport va boshqa xizmatlar ustunlik qilishini ta’kidlaydi [10]. Bizning hisob-kitobimizda ham integratsiyalashgan modeldagi bandlikning uchdan ikki qismga yaqini bevosita yetishtirishdan tashqaridagi bo‘g‘inlarga to‘g‘ri keldi. T. Reardon va hammualliflari oziq-ovqat zanjirining o‘rta bo‘g‘ini – saqlash, logistika va qayta ishlash – tez kengayishini va unga investitsiya qilish muhimligini qayd etgan [13], bu ham bizning xulosalarimizga mos. Ularning fikricha, aynan o‘rta bo‘g‘in kichik va o‘rta biznes uchun eng ochiq maydon bo‘lib, bu qishloqdagi tadbirkorlik tashabbuslarini ham kuchaytiradi. Bizning Qashqadaryodagi suhbatlarimizda ham ko‘plab kichik sovutish omborlari va qadoqlash sexlari oilaviy korxona shaklida tashkil etilgani qayd etildi, bu esa bandlikning tadbirkorlik bilan uyg‘unlashuvidan dalolat beradi.

Jahon bankining 2020-yildagi diagnostikasi O‘zbekistonda bog‘dorchilik qiymat zanjiri ayollar uchun yangi ish o‘rinlarining muhim manbai ekanini ko‘rsatgan [14]. Shu bilan birga, bizning natijalar va xalqaro tajriba o‘rtasida farq ham bor. Ko‘plab tadqiqotlarda noagrar bandlik qishloq xo‘jaligidan mustaqil rivojlanadi, deb qaraladi [8]. O‘zbekiston sharoitida esa xizmat ko‘rsatish bo‘g‘inlari aynan bog‘dorchilik mahsuloti atrofida shakllanmoqda, ya’ni ular agrar sektorga qaram. Bu bir tomondan barqarorlik beradi, chunki xomashyo yaqinda, boshqa tomondan esa risk yaratadi: hosil kam bo‘lgan yili omborlar va sexlar ham bo‘sh qoladi. Shu sababli integratsiyalashgan klasterlarda mahsulot assortimentini kengaytirish, masalan, sabzavot, poliz va dukkakli ekinlarni ham saqlash va qayta ishlashga jalb etish lozim. 2025-yilning yanvar–oktabr oylarida 1,7 mlrd dollarlik 1,8 mln tonna meva-sabzavot eksport qilingani [15] bu yo‘nalishda xomashyo bazasi yetarli ekanini ko‘rsatadi.

Siyosiy jihatdan muhim masala dehqon xo‘jaliklarining o‘rni. PQ-20-son qaror meva-sabzavotchilikda oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va dehqon xo‘jaliklari ulushini oshirishni nazarda tutadi [16]. PQ-52-son qaror esa klaster va kooperatsiya tizimini qo‘llab-quvvatlash choralarini belgilagan [17]. Fikrimizcha, bu ikki yo‘nalish bir-biriga qarama-qarshi emas. Dehqon xo‘jaliklari kooperatsiya orqali xizmat ko‘rsatuvchi korxonalarga mahsulot yetkazib bersa, ular ham integratsiyadan foyda ko‘radi, ham norasmiy bandlikdan rasmiy shartnomaviy munosabatlarga o‘tadi. Qashqadaryo viloyatidagi klasterlar tajribasi esa ularning infratuzilma bilan ta’minlanganligi turlicha ekanini ko‘rsatadi [18], shuning uchun bandlik samarasi ham hududlar kesimida farqlanadi.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Tadqiqotning cheklovlari haqida ham to‘xtalish kerak. 2-jadvaldagi koeffitsiyentlar normativ-texnologik baholashga asoslangan va har bir loyihada texnologiya, mexanizatsiya darajasi va mahsulot turiga qarab o‘zgaradi. Mexanizatsiya kuchaygan sari intensiv bog‘dagi mavsumiy ish o‘rinlari kamayishi mumkin. Shuningdek, bilvosita va induksiyalangan samaralar bu bosqichda miqdoran baholanmadi. Shunga qaramay, natijalar bandlik dasturlarini tuzishda qaysi bo‘g‘inlarga ustuvor e’tibor berish kerakligini aniq ko‘rsatadi: eng ko‘p doimiy ish o‘rni saqlash, qadoqlash va qayta ishlash bo‘g‘inlarida yaratiladi. Bundan tashqari, olingan model mehnat migratsiyasini qisqartirish siyosati uchun ham ahamiyatli: qishloqda yil davomida ishlaydigan, rasmiy maoshli ish o‘rinlari paydo bo‘lishi xorijga ketishga undovchi asosiy sababni yumshatadi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot quyidagi xulosalarga olib keldi. Birinchidan, O‘zbekiston mehnat bozorida asosiy muammo bandlik sifatidir: band aholining qariyb 39 foizi norasmiy sektorda, 13,6 foizi xorijda ishlaydi. Qishloq xo‘jaligi eng ko‘p kishini band qilsa-da, uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi kamaymoqda. Ikkinchidan, bog‘dorchilikni xizmat ko‘rsatish bilan integratsiyalash bandlik hajmini ham, sifatini ham oshiradi: hisob-kitoblarimizga ko‘ra, 100 gektar intensiv bog‘ asosidagi integratsiyalashgan model an’anaviy bog‘dorchilikka nisbatan 5,3 barobar ko‘p ish o‘rniga teng bandlik yaratadi, doimiy ish o‘rinlari soni esa sakkiz barobar ortadi. Uchinchidan, xizmat bo‘g‘inlari mavsumiy bandlikni yil davomidagi bandlikka aylantiradi va ayollar mehnatidan foydalanish imkonini kengaytiradi.

Amaliy takliflar quyidagilardan iborat. Hududiy bandlik dasturlarida bog‘dorchilik klasterlari qoshidagi sovutish omborlari, qadoqlash va qayta ishlash sexlarini ustuvor ob’ekt sifatida belgilash va ularda yaratilgan har bir doimiy ish o‘rni uchun subsidiya ajratish. Dehqon xo‘jaliklarini xizmat korxonalari bilan uzoq muddatli shartnoma asosida bog‘laydigan kooperativlarni rag‘batlantirish. Mavsumiy ishchilarni kuz-qish davrida saqlash va qayta ishlash bo‘g‘inlarida ishlashga tayyorlovchi qisqa muddatli kasbiy kurslarni bandlik markazlari orqali tashkil etish. Klasterlarga beriladigan imtiyozlarni yaratilgan rasmiy ish o‘rinlari soniga bog‘lash. Mahalla darajasida esa yoshlar va ayollarni xizmat bo‘g‘inlaridagi bo‘sh ish o‘rinlari haqida xabardor qiluvchi raqamli platformani bandlik markazlari bazasi bilan birlashtirish foydali bo‘ladi. Shuningdek, bog‘dorchilik qiymat zanjiri bo‘yicha bandlik statistikasini alohida yuritish va bilvosita samaralarni “xarajat-ishlab chiqarish” jadvallari asosida baholash keyingi tadqiqotlarimiz mavzusi bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. – URL: https://lex.uz/docs/5841063
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2019-yil 23-oktabrdagi PF-5853-son Farmoni. – URL: https://lex.uz/docs/4567334
3. O‘zbekiston Respublikasining “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi 2020-yil 20-oktabrdagi O‘RQ-642-son Qonuni. – URL: https://lex.uz/docs/5055690
4. Xorijda qancha o‘zbekistonlik ishlaydi? (O‘zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi ma’lumotlari) // Anhor.uz. – 2024. – URL: https://anhor.uz/uzl/news/xorijda-qancha-o-zbekistonlik-ishlaydi/

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekistonda band aholi qaysi sohalarda faoliyat yuritmoqda. – Toshkent, 2026. – URL: https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/67874
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. 2024-yilda yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarish: press-reliz. – Toshkent, 2025. – URL: https://stat.uz/img/01_-vvp_press-reliz-2024_uzb_p61471.pdf
7. Lewis W.A. Economic Development with Unlimited Supplies of Labour // The Manchester School. – 1954. – Vol. 22, No. 2. – P. 139–191.
8. Lanjouw J.O., Lanjouw P. The rural non-farm sector: issues and evidence from developing countries // Agricultural Economics. – 2001. – Vol. 26, No. 1. – P. 1–23.
9. Barrett C.B., Reardon T., Webb P. Nonfarm income diversification and household livelihood strategies in rural Africa: concepts, dynamics, and policy implications // Food Policy. – 2001. – Vol. 26, No. 4. – P. 315–331.
10. Haggblade S., Hazell P., Reardon T. The Rural Non-farm Economy: Prospects for Growth and Poverty Reduction // World Development. – 2010. – Vol. 38, No. 10. – P. 1429–1441. – DOI: 10.1016/j.worlddev.2009.06.008
11. World Bank. From Root to Fruit: Growing the Horticulture Sector in Uzbekistan. – Washington, DC: World Bank, 2025. – URL: https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/from-root-to-fruit-growing-the-horticulture-sector-in-uzbekistan
12. Growth in Uzbekistan’s Fruit and Vegetable Exports and Production Calls for Expansion of Cold Storage Infrastructure // UzDaily. – 2025. – URL: https://www.uzdaily.uz/en/growth-in-uzbekistans-fruit-and-vegetable-exports-and-production-calls-for-expansion-of-cold-storage-infrastructure/
13. Reardon T., Echeverria R., Berdegué J., Minten B., Liverpool-Tasie S., Tschirley D., Zilberman D. Rapid transformation of food systems in developing regions: Highlighting the role of agricultural research & innovations // Agricultural Systems. – 2019. – Vol. 172. – P. 47–59. – DOI: 10.1016/j.agsy.2018.01.022
14. World Bank. Uzbekistan: Agri-Food Job Diagnostic. – Washington, DC: World Bank, 2020. – URL: https://openknowledge.worldbank.org
15. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston 10 oyda xorijga 1,7 mlrd dollarlik meva-sabzavotlar eksport qilgan. – Toshkent, 2025. – URL: https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/65628
16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Meva-sabzavotchilik va uzumchilikda oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida dehqon xo‘jaliklarining ulushini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2021-yil 23-noyabrdagi PQ-20-son Qarori. – URL: https://lex.uz/docs/5739727
17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Meva-sabzavotchilik sohasini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, tarmoqda klaster va kooperatsiya tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2021-yil 15-dekabrdagi PQ-52-son Qarori. – URL: https://lex.uz/docs/5774700
18. Yaxshiboyev B.A. Qashqadaryo viloyati meva-sabzavotchilik klasterlari rivojlanishining hududiy xususiyatlari // Ilmiy jurnal. – 2025. – № 6. – URL: https://journal.ndpi.uz/ss/en/article/view/3707